

UDK 37

ISSN 2545 – 4439

ISSN 1857 - 923X

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific Papers

Vol. 55.1

SOCIAL SCIENCES

KIJ

Vol.

55

No. 1

pp. 1 - 186

Skopje, 2022

KNOWLEDGE

INTERNATIONAL JOURNAL

**SCIENTIFIC PAPERS
VOL. 55.1**

December, 2022

**INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT
SKOPJE**

KNOWLEDGE

International Journal Scientific Papers Vol. 55.1

ADVISORY BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Veselin Videv PhD, Ivo Zupanovic, PhD, Savo Ashtalkoski PhD, Zivota Radosavljević PhD, Laste Spasovski PhD, Mersad Mujevic PhD, Milka Zdravkovska PhD, Drago Cvijanovic PhD, Predrag Trajković PhD, Lazar Stosic PhD, Krasimira Staneva PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Daniela Todorova PhD, Baki Koleci PhD, Lisen Bashkurti PhD, Zoran Srzentić PhD, Itska Derijan PhD, Sinisa Opic PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

Editor in chief

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE - International Journal Scientific Papers Vol. 55.1

ISSN 1857-923X (for e-version)

ISSN 2545 – 4439 (for printed version)

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

President: Academic Prof. Vlado Kambovski PhD, Skopje (N. Macedonia)

Vice presidents:

Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (N. Macedonia)

Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)

Prof. Mersad Mujevic PhD, Public Procurement Administration of Montenegro (Montenegro)

Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)

Members:

- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Aleksandar Korablev PhD, Faculty of economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Aziz Pollozhani PhD, Rector, University Mother Teresa, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (N. Macedonia)
- Prof. Aneta Mijoska PhD, Faculty of Dentistry, University “St. Cyril and Methodius”, Skopje (N. Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Artan Nimani PhD, Rector, University of Gjakova “Fehmi Agani” (Kosovo)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolverhampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Ali Hajro, PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (N. Macedonia)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (N.Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Darijo Jerkovic PhD, Faculty of Business Economy, University “Vitez”, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Daniela Todorova PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Itska Mihaylova Derijan PhD, University Neofit Rilski, Faculty of pedagogy, Blagoevgrad (Bulgaria)

- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Fadil Millaku, PhD, University “Hadzi Zeka”, Peja (Kosovo)
- Prof. Fatos Ukaj, University “Hasan Prishtina”, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Prof. Halit Shabani, PhD, University “Hadzi Zeka”, Peja (Kosovo)
- Prof. Halima Sofradzija, PhD, University of Sarajevo, Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Haris Halilovic, Faculty of criminology and security, University of Sarajevo, Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Hristina Milcheva, Medical college, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (N.Macedonia)
- Prof. Ivan Marchevski, PhD, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Ibrahim Obhodjas PhD, Faculty of Business Economy, University “Vitez”, (Bosnia & Herzegovina)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Ivo Zupanovic, PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Prof. Ivan Blazhevski, PhD, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Jamila Jaganjac PhD, Faculty of Business Economy, University “Vitez”, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forchung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (N. Macedonia)
- Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy “Vassil Levski”, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Prof. Kiril Lisichkov, Faculty of Technology and Metallurgy, UKIM, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Krasimira Staneva PhD, University of Forestry, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Larisa Velic, PhD, Faculty of Law, University of Zenica, Zenica (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Łukasz Tomczyk PhD, Pedagogical University of Cracow (Poland)
- Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (N.Macedonia)

- Prof. Lazar Stosic, PhD, Association for development of science, engineering and education, Vranje (Serbia)
- Prof. Lulzim Zeneli PhD, University of Gjakova “Fehmi Agani” (Kosovo)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Lence Mircevaska PhD, High Medicine School, Bitola, (N.Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Prof. Marija Magdinceva – Shopova PhD, Faculty of tourism and business logistics, University “Goce Delchev”, Shtip (N. Macedonia)
- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Vaska Stancheva-Popkostadinova, PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Mitko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A.Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (N.Macedonia)
- Prof. Mihajlo Petrovski, PhD, Faculty of Medical Sciences, University “Goce Delchev”, Shtip (N.Macedonia)
- Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Marijan Tanushevski PhD, Macedonian Scientific Society, Bitola (N. Macedonia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
- Prof. Nadka Kostadinova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Nevenka Tatkovic PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
- Prof. Nedžad Korajlic PhD, Faculty of criminal justice and security, University of Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Nikola Sabev, PhD, Angel Kanchev University of Ruse, Ruse (Bulgaria)

- Prof. Nonka Mateva PhD, Medical University, Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
- Prof. Nano Ruzhin PhD, Faculty of Law, AUE-FON University, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
- Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rossana Piccolo PhD, Università degli studi della Campania - Luigi Vanvitelli (Italy)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Stefanov PhD, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Rumen Tomov PhD, University of Forestry, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Sasho Korunoski PhD, UKLO, Bitola (N.Macedonia)
- Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Vasil Markov PhD, Faculty of Arts, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (N. Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Shyqeri Kabashi, College “Biznesi”, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Temelko Risteski PhD, Faculty of Law, AUE-FON University, Skopje (N. Macedonia)
- Prof. Todor Krystevich, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Todorcka Atanasova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Vojislav Babic PhD, Institute of Sociology, University of Belgrade (Serbia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Vjollca Dibra PhD, University of Gjakova “Fehmi Agani” (Kosovo)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Zlatko Pejkovski, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (N.Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljevic PhD, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

REVIEW PROCEDURE AND REVIEW BOARD

Each paper is reviewed by the editor and, if it is judged suitable for this publication, it is then sent to two referees for double blind peer review.

The editorial review board is consisted of 67 members, full professors in the fields 1) Natural and mathematical sciences, 2) Technical and technological sciences, 3) Medical sciences and Health, 4) Biotechnical sciences, 5) Social sciences, and 6) Humanities from all the Balkan countries and the region.

CONTENTS

EMPIRICAL APPROACH OF THE ESTIMATION OF THE EFFECTS OF ECONOMIC FREEDOM ON ECONOMIC GROWTH IN WESTERN BALKANS	15
Violeta Madzova.....	15
Liza Alili Sulejmani.....	15
THE POSSIBILITY OF REVITALIZING RURAL AREAS THROUGH THE PROMOTION OF CULTURAL TOURISM IN THE REPUBLIC OF SERBIA.....	21
Drago Cvijanović.....	21
Suzana Lazović.....	21
Katarina Stojanović	21
GLOBAL FINANCIAL CYCLE AND THE CHANGING PATTERNS OF INTERNATIONAL CAPITAL FLOWS	27
Jasna Tonovska.....	27
THE IMPORTANCE OF SUSTAINABLE AGRICULTURAL PRODUCTION FOR THE DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM	33
Gorica Cvijanović.....	33
Marija Bajagić	33
Dušica Cvijanović.....	33
FLUID PRODUCT – ADOPTIVE PRODUCT ACROSS DIFFERENT USERS AND SCENARIOS ...	39
Snezhana Ristevska-Jovanovska	39
Aleksandra Ikonomova.....	39
TRADE PERFORMANCE OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	45
Emilija Miteva-Kacarski.....	45
Kostadinka Panova	45
GLOBAL VALUE CHAINS IN AGRICULTURE ON THE EXAMPLE OF BULGARIAN FARMERS	51
Daniela Ventsislavova Georgieva.....	51
Milena Mitkova	51
Teodora Georgieva	51
CHANGES IN THE GEOGRAPHY OF THE WORLD'S FINANCIAL MARKETS IN THE 1920S OF THE 21ST CENTURY - A DIAGNOSTIC ANALYSIS	57
Polya Yordanova	57
INVESTMENT PLANNING FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ECOTOURISM	65
Vladimir Kitanov	65
MANAGEMENT SOLUTIONS FOR ADAPTING THE ACTIVITIES OF TOUR OPERATORS IN THE CONDITIONS OF A DYNAMICALLY CHANGING MARKET - THE THOMAS COOK CASE	69
Zlatina Karadzhova.....	69
THE IMPACT OF HUMAN RESOURCES ON THE QUALITY OF GASTRONOMY IN THE REGION OF FERIZAJ	75
Besarta Rexhepi.....	75
Gabriela Rakicevic	75
Mirjana Sekuloska.....	75
STRUCTURAL ASPECT OF DEVELOPMENT PROCESSES IN THE INDUSTRY OF THE REPUBLIC OF SERBIA DURING THE SECOND HALF OF THE 20 TH CENTURY	81
Zivorad Gligorijevic	81
MANAGEMENT AS A FUNCTION OF SUSTAINABLE FINANCIAL STABILITY OF PUBLIC ENTERPRISES AND INSTITUTIONS	89
Goran Mitrović	89
Slobodan Subotić.....	89

DIGITAL MARKETING AS AN OPPORTUNITY TO IMPROVE BUSINESS DURING THE PANDEMIC COVID-19	97
Tanja Vujović	97
Ivana Aleksić	97
EXTENSIBLE BUSINESS REPORTING LANGUAGE (XBRL): A VALUABLE INSTRUMENT FOR THE DEVELOPMENT OF DIGITAL FINANCIAL REPORTING IN THE REPUBLIC OF BULGARIA	103
Borislav Boyanov	103
RELIGIOUS TEACHINGS AND SUSTAINABLE DEVELOPMENTAL GOALS	109
Aleksandar Grizhev	109
Ivan Blazhevski	109
CASE STUDIES AGAINST THE REPUBLIC OF MACEDONIA IN RELATION TO ARTICLE 2 OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS	115
Ivica Josifovic.....	115
Igor Kambovski	115
BRUNEI: HISTORY, POLITICS AND ECONOMICS.....	121
Iliyan Genov Mateev	121
MODERN WOMAN AND POLITICAL CAREER	129
Amila Taljanović	129
Amina Smailhodžić	129
WOMEN HEIRS - CULTURAL AND LEGAL ASPECTS	137
Marina Mijatovic	137
Borivoje Baltezarevic	137
CRIMINOLOGY ANALYSIS OF VIOLENCE AGAINST WOMEN AND FAMILY VIOLENCE IN REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA DURING THE PANDEMIC-COVID 19	143
Robert Dauti	143
Anita Dauti	143
THE MAIN CONCEPTS OF JUVENILE DELINQUENCY IN THE TERRITORY OF THE REPUBLIC OF KOSOVO.....	149
Fatime Bamja.....	149
AWARENESS OF THE LEGAL ASPECTS OF PROFESSIONAL DUTY OF STUDENTS IN THE FIELD OF HEALTH CARE	155
Neli Gradinarova	155
Emilian Radev	155
Magdalena Alexandrova.....	155
HEALTH CARE STUDENTS' KNOWLEDGE OF THE ETHICAL DIMENSIONS OF PROFESSIONAL RESPONSIBILITIES	161
Radka Goranova-Spasova.....	161
Natalia Shtereva-Nikolova	161
Alexandrina Vodenicharova	161
ATTACHMENT STYLES IN ADULT RELATIONSHIPS	167
Katica Stoimenovska Mantova	167
SOCIAL PROJECTIONS OF ALCOHOL DEPENDENCE.....	173
Evgeniya Bratoeva.....	173
POLITICS AND PROGRAMS AIMED TO LIMIT THE RISKFUL USE OF ALCOHOL IN BULGARIA	179
Evgeniya Bratoeva.....	179

CASE STUDIES AGAINST THE REPUBLIC OF MACEDONIA IN RELATION TO ARTICLE 2 OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS

Ivica Josifovic

Faculty of Law, University of Goce Delcev – Stip, North Macedonia, ivica.josifovik@ugd.edu.mk

Igor Kambovski

Faculty of Law, University of Goce Delcev – Stip, North Macedonia, igor.kambovski@ugd.edu.mk

Abstract: The purpose of this paper is to present Article 2 of the European Convention on Human Rights (ECHR) and its significance in determining its violation before the European Court of Human Rights (ECtHR). The paper first explains the general features of Article 2, its scope and its application, as it is considered a non-derogable right. Article 2 is a fundamental value in any democratic society. The norm from Article 2 of the ECHR, first of all, is formed positively, in the sense of a comprehensive obligation of the state to protect human life. It also contains a prohibition on the intentional killing of people, except in connection with deaths resulting from lawful military action. Although not expressly stated in Article 2, the prohibition of deprivation of life applies not only to intentional but also to unintentional acts or omissions. From the negative wording that "no one may be deprived of his life intentionally", it is clear that the norm refers to the prohibition of state authorities to arbitrarily take the life of any individual. Deprivation of life is therefore subject to careful investigation by the ECtHR. However, this formulation does not imply a negative freedom of the individual to take his own life. Unlike other ECHR rights, the right to life is the only right that a person does not decide for himself, just as he does not decide his birth. The paper further elaborates on the application of Article 2 in relation to the use of excessive police force, death in custody, victims of crime and in other cases and circumstances. The main segment of the paper is to provide an explanation of the judgments made by the ECHR in cases filed against the Republic of Macedonia and how. In conclusion, the authors present their own results regarding compliance with Article 2 and future challenges that may be faced by the law enforcement authorities in the application of Article 2 of the ECHR. States must take appropriate steps to protect the lives of those within their jurisdiction and must establish a legislative and administrative framework designed to ensure effective prevention; must exercise the utmost care and define the limited circumstances in which police officers may use firearms; must take reasonable measures to ensure the safety of individuals in public places and, in the event of serious injury or death, have an effective independent judicial system to ensure the availability of remedies capable of fact-finding, prosecution and punishment the perpetrators and to ensure adequate compensation for the victims.

Keywords: right to life, case studies, European Court of Human Rights, Republic of Macedonia

СТУДИИ НА СЛУЧАИ ПРОТИВ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ВРСКА СО ЧЛЕНОТ 2 ОД ЕВРОПСКАТА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Ивица Јосифовиќ

Правен факултет, Универзитет Гоце Делчев – Штип, Северна Македонија,
ivica.josifovik@ugd.edu.mk

Игор Камбовски

Правен факултет, Универзитет Гоце Делчев – Штип, Северна Македонија,
igor.kambovski@ugd.edu.mk

Апстракт: Целта на овој труд е да го претстави членот 2 од Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП) и неговото значење во утврдувањето на неговата повреда пред Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП). Трудот најпрво ги објаснува општите карактеристики на член 2, неговиот опсег и неговата примена, бидејќи се смета за право каде што не може да се направат отстапувања. Членот 2 е основна вредност во секое демократско општество. Нормата од член 2 од ЕКЧП, пред сè, е оформена позитивно, во смисла на сеопфатна обврска на државата да го заштити човечкиот живот. Таа, исто така, содржи забрана за намерно убивање луѓе, освен во врска со смртни случаи како резултат на законска воена акција. Иако тоа не е изрично наведено во член 2, забраната за лишување од живот се однесува не само на намерни туку и на ненамерни дејствија или пропусти. Од негативната формулација дека „никому не смее да му биде одземен животот намерно“, јасно е дека нормата се однесува на забраната на државните органи самоволно да го одземаат животот на секој поединец. Затоа, лишувањето од живот е предмет на внимателна истрага од

страна на ЕСЧП. Меѓутоа, од оваа формулација не произлегува негативна слобода на поединецот да си го одземе животот. За разлика од другите права на ЕКЧП, правото на живот е единственото право за кое човекот не одлучува сам, како што не одлучува за своето раѓање. Понатаму, трудот ја елаборира примената на член 2 во однос на употребата на прекумерна полициска сила, смрт во притвор, жртви на криминал и во други случаи и околности. Главниот сегмент на трудот е даде објаснување на пресудите донесени од ЕКЧП во случаи поднесени против Република Македонија и на кој начин Како заклучок, авторите ги презентираат сопствените резултати во однос на усогласеноста со член 2 и идните предизвици со кои може да се соочат органите на прогонот при примената на членот 2 од ЕКЧП. Државите мора да преземат соодветни чекори за заштита на животите на оние кои се во нивна надлежност и мора да воспостават законодавна и административна рамка дизајнирана да обезбеди ефективна превенција; мора да покаже најголема грижа и да ги дефинира ограничените околности во кои полициските службеници можат да користат огнено оружје; мора да преземе разумни мерки за да се осигури безбедноста на поединците на јавни места и, во случај на сериозни повреди или смрт, да има ефикасен независен судски систем за да се обезбеди достапност на правни лекови способни да ги утврдат фактите, да го гонат и казнуваат сторителите и да се обезбеди соодветна компензација за жртвите.

Клучни зборови: право на живот, студии на случаи, Европски суд за човекови права, Република Македонија

1. ВОВЕД - ПРИМЕНЛИВОСТ

Членот 2 од ЕКЧП содржи основна гаранција чие почитување гарантира други човекови права. Нормата на овој член го штити правото на живот и, заедно со член 3 – забрана на тортура, ја зајакнува една од основните вредности на демократските општества. Нормата од член 2 од ЕКЧП, пред сè, е оформена позитивно, во смисла на сеопфатна обврска на државата да го заштити човечкиот живот. Забраната за лишување од живот се однесува не само на намерни туку и на ненамерни дејствија или пропусти. Од негативната формулација дека „никому не смее да му биде одземен животот намерно“, јасно е дека нормата се однесува на забраната на државните органи самоволно да го одземаат животот на секој поединец. Затоа, лишувањето од живот е предмет на внимателна истрага од страна на ЕСЧП. Меѓутоа, од оваа формулација не произлегува негативна слобода на поединецот да си го одземе животот. За разлика од другите права на ЕКЧП, правото на живот е единственото право за кое човекот не одлучува сам (European Court on Human Rights, 2020).

До денес не е решен проблемот дали нормата од член 2 од ЕКЧП го штити новозачнатиот живот. Ваквото толкување би било спротивно на природата на оваа норма, но и на концепцијата на ЕКЧП која ги штити другите права поврзани со правото на живот. Со оглед на тоа што член 2 од ЕКЧП го штити и зачнувањето, секое прекинување на бременоста што не е преземено со цел да се спаси животот на мајката треба да се смета за повреда на член 2 од ЕКЧП. Како што судската пракса е неопределена во однос на моментот кога започнува заштитата на правото на живот, исто така е неопределена во однос на неговото прекинување со евтаназија или обезбедување доброволна помош за самоубиство. Преовладува мислење дека членот 2 не содржи право на евтаназија или друга помош при доброволно одземање на сопствениот живот (Equality and Human Rights Commission, 2021).

Понатаму, ЕСЧП нагласи дека членот 2 е применлив дури и ако лицето чие право на живот наводно е повредено не умре. Во зависност од обемот и видот на употребена сила и природа на повредите, употребата на сила од страна на органите што резултира со смрт може да открие повреда на член 2, доколку однесувањето го става во сериозен ризик животот на жалителот, иако тој преживува. Во сите други случаи кога некое лице било нападнато или малтретирано од органите, нивните жалби ќе се разгледуваат во согласност со член 3 од ЕКЧП. Во случаите со апликанти кои преживеале потенцијално смртоносен напад од недржавни актери, Судот усвои сличен пристап како оној што се применува во случаите кои вклучуваат употреба на сила од страна на државни органи. Исто така, ЕСЧП утврди дека наводите на апликантите кои страдаат од сериозна болест спаѓаат под член 2 од ЕКЧП кога околностите потенцијално вклучуваат одговорност на државата (Jovanovic S., 2020).

Што се однесува до основаноста, ЕСЧП ги разгледа наводите по член 2 од страна на лица кои тврдат дека нивните животи се во опасност, иако таквиот ризик сè уште не бил реализиран, кога се уверил дека постои сериозна закана по нивниот живот. Во случаите кои вклучуваат потенцијални фатални несреќи или еколошки катастрофи, член 2 се применува ако дејствието е опасно и ги става животите на засегнатите лица на реален и непосреден ризик или ако повредите што ги претрпеле биле сериозно опасни по живот. Крајно, во неуспешни бројни обиди за самоубиство од страна на лица со психички потешкотии, ЕСЧП сметал дека членот 2 е применлив, и покрај тоа што здобивените повреди не биле сериозни, со оглед на природата на спорната постапка која го става животот на апликантот во реален и непосреден ризик.

2. ПОЗИТИВНИ ОБВРСКИ ВО КОНТЕКСТ НА ЧЛЕНОТ 2

Државата, покрај тоа што е обврзана да се воздржува од лишување на поединци од нивниот живот, исто така е должна да преземе позитивни мерки за заштита на нивните животи, како од мешање на органите на прогонот, така и од дејствија на други лица, како и процедуралната обврска за спроведување на ефикасна истрага. Позитивните обврски на државата се прошируваат на организација на полицијата и другите органи на власта на начин што најуспешно ќе го заштити правото на живот според член 2 од ЕКЧП. Понатаму, позитивните обврски на државата ја вклучуваат нејзината должност да истражува повреда на правото на живот што се случува во нејзина надлежност. Постапката за истражување на смртта на лице треба да се води по службена должност, да ја води орган кој е независен и мора да биде ефективен во однос на целта на утврдување на времето, местото и начинот на смртта, идентификување на сторителите и гонење на нив. Оваа обврска се однесува на лица кои се под директна контрола на државните органи. Меѓутоа, членот 2 не може, и не треба да се толкува како гарантирање за секој поединец апсолутно ниво на безбедност во кој било вид активност во која може да биде загрозувано правото на живот, особено кога засегнатото лице има одреден степен на одговорност за несреќата или кога се изложени на неоправдана опасност.

Употребата на смртоносна сила од страна на полицијата и безбедносните сили е под темелна истрага од страна на ЕСЧП. Планирањето и контролата на полициските операции мора да го минимизираат потпирањето на сила подобна да одземе живот колку што е можно подалеку и без дискриминација (Simović M., 2020). Судот забележа дека при одлучувањето дали силата користена од органите била апсолутно неопходна, треба да употреби строги и убедливи тест од оној што се користи за да се одлучи дали дејствијата се неопходни во едно демократско општество. Членот 2 од ЕКЧП наметнува позитивна обврска на органите да обезбедат дека законот соодветно го штити правото на живот и секогаш треба да се разгледува во врска со членот 13 – Право на ефективен правен лек – кој наметнува строги барања за истрага на фатални инциденти.

Во контекст на смрт во притвор, потребна е темелна и ефикасна истрага за околностите во кои настапила смртта и оние кои се на позиција да бидат повикани на одговорност. Исто така, ќе се бара барателот да има ефективен пристап до истражната постапка и постапката да се води за утврдување на идентитетот на сторителите и нивно казнување. Обично товарот за докажување паѓа на апликантот, но се префрла на државата кога смртта настапила за време на притворот која треба да даде задоволително, убедливо и/или веродостојно објаснување за настаните што довеле до смртта на лицето. Стандардот што го бара ЕСЧП при оценувањето на доказите за повреда е доказ што не остава простор за разумно сомневање. Членот 2 може да се применува дури и кога употребата на прекумерна сила не се покажала како смртоносна. Степенот и видот на употребената сила, како и целта за нејзина употреба ќе бидат релевантни фактори за оценување на усогласеноста со член 2 од ЕКЧП. Понатаму, државните органи се обврзани да преземат чекори за да ги заштитат животите на притворениците, дури и во случај на обид за самоубиство. ЕСЧП во такви случаи има должност да утврди дали органите знаеле или требало да знаат дека постои реален и непосреден ризик од самоубиство и дали сториле се што можело да се очекува за елиминирање на ризикот (Delibašić V., 2018).

Позитивната обврска за државата може да биде обврската да спречи смртни последици и да спроведе ефективна истрага во врска со околностите на инцидентот што довеле до смртни последици. Како дел од оваа обврска, Судот утврди дека мора да се заклучи дека властите „знаеле или требало да знаат во моментот на постоење на реален и непосреден ризик за животот на поединец или поединци од кривичните дела на трето лице и дека тие не презеле мерки во рамките на нивните овластувања за кои би можело да се очекува да го избегнат тој ризик“. ЕСЧП нагласи дека оваа позитивна обврска не треба да се толкува како наметнување на невозможен и непропорционален товар на властите. Напротив, Судот би утврдил повреда на членот 2 доколку постои неефикасна заштита во однос на дејствувањето на безбедносните сили, што значи дека имало пропуст во спречувањето на реален и непосреден ризик по животот на поединци.

Обврската за истрага на смртните случаи не се однесува само на смртните случаи додека лицето е во рамките на државните органи, туку и за случаите кога властите се информирани за настани со смртни последици. ЕСЧП изјави и дека обврската за спроведување истрага е обврска да се преземат соодветни чекори, а не да се добијат резултати. Според тоа, властите треба да преземат соодветни чекори за да обезбедат релевантни докази со цел истрагата да може да ги идентификува и казни одговорните. Откако властите ќе бидат информирани за настан со смртни последици, или на друг начин ќе дојдат до такво сознание, тие имаат обврска да спроведат истрага и да реагираат разумно и навремено.

Обврската на државата да го заштити животот според член 2 од ЕКЧП може да се однесува и на случаи на загрозување на животната средина кои се опасни по живот. Разгледувајќи ги позитивните чекори што може да се преземат, Судот во Стразбур испитува дали државата направила се што можело да се бара од неа за да спречи животот на апликантот да не биде изложен на ризик. Понатаму, член 2 може да наметне обврска на

државата да дава информации и совети и да ја следи здравствената состојба на поединците за кои се смета дека се изложени на ризик или да воспостави релевантни правила. Според тоа, член 2 може да се земе предвид и кога немало настан со смртни последици. Сепак, случаите на грубо загадување на животната средина поверојатно ќе покренат прашања според членот 8 – Право на почитување на приватниот и семејниот живот, домот и кореспонденцијата – отколку според членот 2 од ЕКЧП.

Судот посочува дека во случаи кога е констатирана медицинска небрежност, суштинска повреда на член 2 ќе се констатира доколку релевантната законска рамка не обезбедува соодветна заштита на животот на пациентот. Затоа, Судот прифаќа дека дејствијата и пропустите на властите во областа на здравствена заштита може во одредени околности да ја вклучат нивната одговорност според член 2 од ЕКЧП. Меѓутоа, кога државата има направено соодветна одредба за обезбедување високи професионални стандарди меѓу здравствените работници и заштита на животите на пациентите, државата не може да прифати дека прашањата како грешка во процената од страна на здравствен работник или несовесна координација меѓу здравствените работници во третманот на одреден пациент да бидат доволни сами по себе да ја повикаат државата на одговорност од гледна точка на нејзините позитивни обврски според член 2 од ЕКЧП. Позитивните обврски од член 2 поставуваат и превентивни и истражни обврски и во јавниот и во приватниот сектор. Судот ги повикува државите да утврдат правила со кои ќе ги принудуваат болниците да усвојат мерки за заштита на животите на пациентите и да обезбедат дека причината за смртта во медицинската професија може да се утврди преку ефективен и независен судски систем, така што секој кој е одговорен мора да одговара (Judgment of the European Court of Human Rights, 2017).

3. СТУДИИ НА СЛУЧАИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ОДНОС НА ЧЛЕН 2 ОД ЕКЧП

Во случајот Горгиев, апликантот тврдел дека државата е одговорна за повреда на член 2 за дејство кое било опасно по неговиот живот од страна на полицаец. Апликантот бил застрелан и се здобил со сериозни повреди, како скршеници и внатрешно крварење. Судот го осуди сторителот, полицаец, на две години затвор за тешки кривични дела против општата безбедност, кој во алкохолизирана состојба ненамерно пукал од службениот пиштол и го застрелал Горгиев (Judgment of the European Court of Human Rights, 2012). Граѓанското барање на апликантот за отштета е одбиено бидејќи Основниот и Апелационен суд оценија дека државата не може да биде одговорна во отсуство на причинско-последична врска помеѓу постапката на апликантот и службените должности. Меѓутоа, полицискиот службеник дејствувал во текот на работно време, бил во униформа кога пукал и бил сметан за орган на државата додека користел службен пиштол. Од овие причини, ЕСЧП сметал дека штетното дејствие претставува повреда на член 2 од ЕКЧП. Владата приговори дека Горгиев не ги исцрпил сите ефективни правни лекови и даде аргументи во одбрана на нејзините наводи, вклучително и дека сторителот немал намера да го убие апликантот; дека државната одговорност завршила со кривична постапка против сторителот кој бил осуден и затворен; дека сторителот за време на работното време ја напуштил канцеларијата; и дека постапил како приватно лице. Анализирајќи ги аргументите, ЕСЧП заклучи дека имало повреда на членот 2 од ЕКЧП, бидејќи Горгиев бил жртва на однесување кое му го загрозувало животот, иако преживеал. Според Судот, државата може да биде одговорна за незаконски дејствија на полициски службеник преземени надвор од неговите службени должности, бидејќи дејствувал во текот на неговото работно време, бил во алкохолизирана состојба, во униформа за време на пукањето, пукал од службениот пиштол и затоа јавно се сметал за орган на власта. Дополнително, ЕСЧП сметал дека дејствијата на официјалните службеници преземени надвор од извршувањето на нивните должности кои се опасни по живот, може да откријат повреда на член 2 од ЕКЧП. Судот, исто така, забележа дека членот 2 не се занимава само со смртните случаи како резултат на употреба на сила од страна на државните органи, туку исто така воспоставува позитивна обврска на државите да преземат соодветни чекори за заштита на животите на оние кои се во нивна надлежност, што бара да воспостават законодавна и административна рамка која треба да ги дефинира ограничените околности во кои полициските службеници можат да користат сила и огнено оружје. Така, Судот препорача да се воспостави систем на соодветни и ефективни заштитни мерки за да се спречи полициските службеници да го злоупотребат службеното оружје и да се воспостават професионални стандарди во врска со регрутирањето и обуката на полициските службеници и да обезбедат дека ги исполнуваат потребните критериуми.

Случајот Китановска-Станојковиќ се однесува на одложеното извршување на затворската казна изречена на обвинет прогласен за виновен за сериозен напад врз апликантот (Judgment of the European Court of Human Rights, 2016). Првопријавената била тешко повредена при грабеж во нејзиниот дом, додека нејзиниот сопруг, кој исто така бил нападнат, подоцна починал од повредите. Во нападот загинал и таткото на второ и трето пријавениот. Напаѓачите беа осудени за тешка кражба и добија затворски казни. Меѓутоа, еден од напаѓачите продолжил да живее во близина на жалителот 18 месеци пред да ја отслужи казната. Во

постапката, апликантот се жалел дека одложеното извршување на казната довело до повреда на член 2 од ЕКЧП. Судот утврди дека ефективност на кривичната истрага подразбира навремено извршување на казната. Неисполнувањето на ова барање е процедурална повреда на член 2 од ЕКЧП. Иако ЕСЧП утврди дека државата ја исполнила својата процедурална обврска во врска со утврдувањето на околностите на инцидентот и идентификацијата и казнувањето на сторителите, тој исто така заклучи дека властите не покажале должно внимание при извршувањето на затворската казна која резултирала со неразумно одложување, што не е во согласност со обврската на државата според член 2, без оглед на фактот што сторителот не покажал никакво непријателство кон апликантите по неговото осудување. Судот понатаму забележува дека поимот за ефективна истрага според член 2 може да се толкува и како наметнување должност на државите да ги извршуваат своите конечни пресуди без непотребно одлагање. За Судот, „барањето за ефективност на кривичната истрага според член 2 од Конвенцијата може да се толкува и како наметнување должност на државите да ги извршуваат своите конечни пресуди без непотребно одлагање. Тоа е така бидејќи извршувањето на казната изречена во контекст на правото на живот мора да се смета како составен дел на процедуралната обврска на државата според овој член“.

Во случајот Китановски, жалителите, татко и син, тврделе дека е прекршен член 2 од ЕКЧП поради нивното тврдење дека животот на синот бил во опасност кога полицијата отворила оган врз автомобилот на неговиот татко (Judgment of the European Court of Human Rights, 2015). Според апликантите, синот Александар Китановски, кој управувал со автомобилот на својот татко, возел наназад за да стигне до ресторан за брза храна. Полицијците почнале да го бркаат и откако возеле околу блокадата поставена за да го спречат, полицијците почнале да пукаат кон автомобилот. Кога полицијата подоцна го уапсила, наводно го претепаале со палки и го удирале со тупаници по лицето, главата, stomакот и грбот, што освен повреда на членот 2, значи и повреда на членот 3 од ЕКЧП. По кривичната пријава на Тихомир Китановски, во име на неговиот син, против неидентификувани полицијци заради заплашување, тортура и малтретирање, обвинителот одлучи дека нема основи за гонење. По поднесената кривична пријава против Александар Китановски, Основниот суд го прогласи за виновен за напад врз полицаец за време на службената должност и го осуди на една и пол година затвор. Потпирајќи се на член 2 и член 3 од ЕКЧП, апликантите се жалеле дека животот на Александар Китановски бил загрозен; дека бил малтретиран од полициски службеници; и дека немало ефикасна истрага за наводите. Судот, користејќи го тестот на апсолутна неопходност, утврди повреда на членот 2 и утврди дека употребата на потенцијално смртоносна сила против апликантот не била апсолутно неопходна, бидејќи немало сомневање дека сторил кривично дело што ја оправдува опасноста од бегството, а на пукањето од полициски службеници не му претходеле предупредувања, како што налага меѓународното и домашното право. Во врска со ова, Судот исто така утврди повреда на процесниот аспект на правото на живот од истите причини поради кои Судот заклучи дека не била спроведена ефективна истрага според член 3 од ЕКЧП. Судот утврди дека силата употребена од полициските службеници не била строго неопходна за неговото однесување. Како резултат на тоа, жалителот се здобил со телесни повреди, а неговото постапување било категоризирано како понижувачко. Покрај повредата на суштинскиот аспект на член 3, Судот утврди повреда на процедуралната должност на државата да спроведе ефикасна истрага за наводите на апликантот дека полицијата му го загрозила животот и го изложила на малтретирање. Пресудата на Судот се фокусира на неактивноста на Јавното обвинителство, кое и покрај сериозноста на наводите, фактот што апликантот на јавниот обвинител му ги доставил идентитетите на засегнатите службеници, како и доказите обезбедени од апликантот, не презел никакво истражно дејствие ниту навремено го известил апликантот за поднесената кривична пријава.

Во случајот Нешкоска, кој се однесува на убиството на синот на апликантот, ЕСЧП одлучи дека во случајот со убиството на Мартин Нешкоски, нема повреда на член 2 од ЕКЧП во однос на ефективност на истрагата (Judgment of the European Court of Human Rights, 2016). Мајката, Ленка Нешкоска, се жалела до ЕСЧП дека истрагата за смртта на нејзиниот син е неефикасна. Судот објаснува дека нејзиниот син бил убиен од припадник на полициските сили, за време на прославата на изборните резултати во 2011 година. Повикувајќи се на домашната постапка, Судот забележува дека имало судење за убиството на Нешковски, кое резултирало со казна затвор од 14 години за сторителот. Во врска со истрагата, од Судот објаснуваат дека јавниот обвинител побарал од истражниот судија да отвори истрага против сторителот, но во текот на истрагата мајката поднела кривична пријава против уште четири лица поради сомнение дека му помогнале на сторителот да го прикрие убиството и по грешка на јавниот обвинител му кажале дека починал од предозирање со дрога. Но, јавниот обвинител ги отфрли обвиненијата, оценувајќи дека нема основи за кривично гонење, односно повикувајќи се на доказите дека три од лицата не биле присутни кога насилникот смртно го удрил Нешкоски. Мајката на Нешкоски, незадоволна од ваквата одлука, поднесе барање до ЕСЧП во кое се наведува дека има повреда на член 2 и дека истрагата не била ефективна бидејќи не биле утврдени

сите аспекти на инцидентот што резултирале со убиство, како и неуспехот да се утврди одговорноста на сите инволвирани лица. Истражувајќи ја жалбата, ЕСЧП донесе пресуда во која се вели дека во случајот со убиството на Мартин Нешкоски, нема повреда на член 2 од ЕКЧП и дека државата презела ефикасна истрага за причините за смртта на нејзиниот син. Судот утврди дека дејствијата или пропустите на оние лица за кои се тврди дека не го пријавиле делото или сторителот и му помагале на сторителот по извршувањето на делото не биле штетни за ефективно спроведување на истрагата, бидејќи се однесува на утврдување на релевантни факти; идентификација и казнување на лицето одговорно за смртта; и пристапноста и квалитетот на прибавените докази, не беа загрозувани од ниту еден од недостатоците идентификувани од апликантот. Конечно, Судот оцени дека дополнителните докази поднесени од жалителот во форма на аудио содржина и транскрипти од снимени телефонски разговори во кои се вклучени јавни функционери кои се однесуваат на разговори за можен сторител на делото, кое очигледно било извршено набргу по инцидентот, немаат доказна вредност, бидејќи претходно не е тестиран од домашните власти, ниту пак е потврдена неговата автентичност. Како резултат на тоа, Судот не утврди повреда на член 2 од ЕКЧП.

4. ЗАКЛУЧОК

Членот 2 од ЕКЧП го штити правото на живот и се однесува на три главни барања: прво, забрана за незаконско убивање од страна на државните органи; второ, должноста да се истражи сомнителната смрт; и трето, позитивна обврска која бара да се преземат чекори за да се спречи загуба на живот. Државите мора да преземат чекори за заштита на животите на оние кои се во нивна надлежност и мора да воспостават законодавна и административна рамка со цел ефективна превенција; мора да покаже грижа и да ги дефинира ограничените околности во кои полициските службеници можат да користат огнено оружје; мора да преземе разумни мерки за да се осигури безбедноста на поединците на јавни места и, во случај на сериозни повреди или смрт, да има ефикасен независен судски систем за да се обезбеди достапност на правни лекови способни да ги утврдат фактите, да го гонат и казнуваат сторителите и да се обезбеди соодветна компензација за жртвите. И покрај сите горенаведени позитивни обврски од страна на државата, истите овие обврски не беа исполнети во изнесените случаи и се негативни примери кои не смеат да се повторат.

ЛИТЕРАТУРА

- Delibašić, V. (2018). Criminal Law Aspects of Domestic Violence. *From Unlawfulness to Legality – Yearbook No. 1*. Novi Sad: Provincial protector of citizens – Ombudsman and Institute of Criminological and Sociological Research;
- Equality and Human Rights Commission (2021). *Article 2 – Right to Life*. <https://www.equalityhumanrights.com>;
- European Court on Human Rights (2022). *Guide on Article 2 of the European Convention on Human Rights*. Brussels: Council of Europe;
- Jovanović, S. (2020). The Right to Die with Dignity in Serbia. *The Right to Human Dignity – Yearbook No. 3*. Novi Sad: Provincial protector of citizens – Ombudsman and Institute of Criminological and Sociological Research;
- Judgment of the European Court of Human Rights (2012). *Sašo Gorgiev v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*. Application No. 49382/06. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110543>;
- Judgment of the European Court of Human Rights (2015). *Kitanovski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*. Application No. 15191/12. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150640>;
- Judgment of the European Court of Human Rights (2016). *Kitanovska Stanojkovic and Others v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*. Application No. 2319/14. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167126>;
- Judgment of the European Court of Human Rights (2016). *Neškoski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*. Application No. 60333/13. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160217>;
- Judgment of the European Court of Human Rights (2017). *Lopez De Sousa Fernandez v. Portugal*. Application No. 56080/13. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-179556>;
- Simović, M., & Simović, M. (2020). The Right to Die with Dignity in Serbia. *The Right to Human Dignity – Yearbook No. 3*. Novi Sad: Provincial protector of citizens – Ombudsman and Institute of Criminological and Sociological Research.